

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра історії української літератури та компаративістики

Дипломна робота
магістра

з теми:

**БІБЛІЙНІ МОТИВИ У ПРОЗІ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ:
ДО ПРОБЛЕМИ РЕЦЕПЦІЇ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ**

Виконала: студентка Укр1-М19 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Гнаткович Уляна Віталіївна

Керівник: Починок Л.І., кандидатка
філологічних наук, професорка кафедри
історії української літератури та
компаративістики

Рецензент: Шулик П.Л., кандидатка
філологічних наук, доцентка кафедри
германських мов і зарубіжної літератури

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ	8
РОЗДІЛ 2. НАТАЛЕНА КОРОЛЕВА – ЕКЗОТИЧНА ПОСТАТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ПИСЬМЕНСТВІ	277
2.1. Життєві шляхи і творча доля Наталени Королевої.....	277
2.2. Жанрово-тематична специфіка прози письменниці.....	377
РОЗДІЛ 3. БІБЛІЙНИЙ ВЕКТОР ТВОРЧОСТІ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ	533
3.1. Ідейно-тематичні аспекти та художня організація роману «Quid est veritas?»	533
3.2. Збірка новел «Во дні они»: проблемно-тематична своєрідність	755
ВИСНОВКИ	944
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	98

ВСТУП

Актуальність дослідження. Історія української літератури першої половини ХХ століття – досить складна та суперечлива. Не всі письменники вказаного періоду отримали належне визнання на батьківщині. Це найбільше стосується тих, що з певних причин були змушені жити та творити в еміграції. Така доля спіткала і Наталену Королеву, творчість якої тривалий час була незнаною для українського читача, і деякі її оригінальні тексти досі ще не видані.

Напівполька-напівіспанка з українським корінням, аристократка знатного роду, докторка археології та філософії, оперна співачка і поліглотка, історикиня й мовознавця, талановита белетристка, вона руйнувала стереотипи та уявлення, витворюючи цілком унікальну та новаторську літературу. Проте, значний доробок мисткині і досі малодосліджений, деякі твори лише зараз стають доступними для прочитання.

Тому *актуальність дослідження* зумовлена найперше важливістю «повернення» Н. Королевої в українську літературу, встановлення місця і ролі її спадщини, а також у з'ясуванні художньої специфіки багатогранної творчості мисткині (жанрові, сюжетно-композиційні, проблемно-тематичні). Це сприяє визначенню особливостей ідіостилу письменниці, виявленню впливу культурологічного світового процесу на літературу, і те, як багатогранна особистість Наталени Королевої відбивається у її творах.

Історія питання. Творчий феномен Н. Королевої ставав об'єктом зацікавлення літературознавців як її сучасників, так і представників пізніших періодів. Так, окремі аспекти її творчості вивчали О. Бабишкін [2], О. Баган [3], Л. Биковський [6], З. Живка [33], Р. Завадович [36], О. Зілинський [37], О. Копач [44], Г. Костельник [60], О. Мишанич [67], І. Набитович [70], Ю. Ковалів [40].

За часів незалежності з'явилась низка дисертаційних досліджень (О. Буслаєва [12], Х. Венгринюк [17], І. Голубовська [27], Ю. Мельнікова [65],

Т. Смушак [79], О. Фірман [89]), що засвідчує відновлення інтересу до творчості забутих митців.

Однак у студіях вищезгаданих дослідників не здійснювався комплексний аналіз творів християнської тематики Н. Королевої, а також не окреслювалось місце і роль цих творів письменниці в історії української літератури, що й визначає *актуальність* нашого дослідження.

Предметом дослідження є життєпис Наталени Королевої, специфіка її творчої лабораторії та історико-біблійна тематика творчості.

Об'єкт дослідження – біблійні рецепції та інтерпретації у романі Н. Королевої «*Quid est veritas? (Що є істина?)*», який вважають найголовнішим звершенням у творчому житті письменниці, та у збірці її новел євангельської тематики «Во дні они».

Мета роботи полягає в осмисленні біблійних рецепцій та інтерпретацій у загальному контексті ідейно-естетичної специфіки прозової спадщини Наталени Королевої.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати сприйняття літературно-критичною думкою постаті Н. Королевої від початку її творчості до сьогодення;
- дослідити життєвий шлях Н. Королевої та його вплив на формування творчої особистості авторки;
- окреслити специфіку ідіостилю письменниці у контексті розвитку історичної прози 20-х років ХХ ст.;
- простежити вплив біблійних джерел на тематику і проблематику творів Н. Королевої;
- проаналізувати новаторський підхід авторки до осмислення традиційних євангельських персонажів;

- виявити специфіку християнсько-історичних концепт трактування біблійних оповідей у творчості Наталени Королевої на прикладі історичного роману «Quid est veritas?» та збірки новел «Во дні они».

Методи дослідження. У дипломній роботі використано *описовий типологічний, культурно-історичний, біографічний, порівняльно-історичний, компаративний методи*, які дали можливість максимально повно та різноаспектно розкрити специфіку творчості Н. Королевої та її життєпис. Зокрема, *культурно-історичний та порівняльно-історичний методи* було використано для окреслення особливостей розвитку суспільства і культури у сучасних письменниці часових рамках та порівняти їх із суспільними й духовними викликами біблійної доби; *біографічний метод* допоміг глибше осмислити життєтворчість Наталени Королевої та простежити формування світоглядних переконань письменниці; *типологічний та компаративний методи* використано з метою окреслення специфіки потрактування християнсько-історичних концепт біблійних оповідей у творчості Наталени Королевої на прикладі історичного роману «Quid est veritas?» та збірки новел «Во дні они». Виклад побудований переважно в *індуктивний* спосіб – від текстуального аналізу творів до часткових і загальних висновків.

Практичне значення результатів дослідження. Матеріали та результати дипломної роботи можуть бути застосовані під час підготовки лекційних курсів з історії української та зарубіжної літератури у закладах вищої освіти; при створенні навчальних посібників, на факультативних заняттях у закладах загальної середньої освіти, а також при написанні рефератів, курсових робіт та дипломних проектів.

Апробація результатів дослідження. Дипломну роботу було обговорено на засіданні кафедри історії української літератури та компаративістики. Результати дослідження апробовано шляхом виголошення доповідей «Екзотична тематика творчості як ознака ідіостилю Наталени Королевої» на II Міжнародній

науково-практичній конференції студентів і молодих науковців «Україністика: нові імена в науці», проведеної на базі Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» й Інституту неології Університету Марії Кюрі-Склодовської в м. Люблін (22–23 квітня 2020 року); «Художня трансформація традиційного образу Марії Магдалини у творчості Наталени Королевої (на прикладі роману «Quid est veritas?»)» на Міжнародній студентсько-докторській конференції Спільні шляхи «Гуманісти про людину» (Університет Марії Кюрі-Склодовської, 21–22 вересня 2020 року, м. Люблін); «Образ Понтія Пилата у творчій інтерпретації Наталени Королевої» на Всеукраїнській науковій конференції «Традиції Івана Огієнка у світлі вітчизняної науки» (м. Кам'янець-Подільський, 22 жовтня 2020 року); «Екзотична проза Н.Королевої в контексті українського письменства» на звітній науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2019–2020 н.р. (м. Кам'янець-Подільський, 23–24 вересня 2020 року).

Публікації. За результатами дослідження подано до друку та опубліковано в наукових збірниках статті: Екзотична тематика творчості як ознака ідіостилу Наталени Королевої. *Україністика: нові імена в науці: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих науковців* (Бахмут, 22–23 квітня 2020 року, Горлівський інститут іноземних мов). Бахмут: ГПМ, 2020. С. 44–47; «Художня трансформація традиційного образу Марії Магдалини у творчості Наталени Королевої (на прикладі роману «Quid est veritas?»)». *Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. Вип. 15.

Структура роботи. Дипломне дослідження складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (96 найменувань). Загальний обсяг роботи – 106 сторінок, з яких 97 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

«Екзотична» письменниця, археологиня-мандрівниця, поліглотка Наталена Андріанівна Королева занурилася в українську культуру та літературу настільки, що займає гідний п'єдестал поряд з іншими митцями. У сучасній лінгвістичній науці існує тенденція дослідження європейськості української літератури чи причетності українства до Європи. Про Наталену Королеву із впевненістю можна одразу ж констатувати, що її висока майстерність, новаторство, «екзотичність», неординарність засвідчують беззаперечну приналежність до європейської літератури. Маючи можливість стати широковідомою на весь світ письменницею, вона обирає літературу українську, щоби розвивати те, що дійсно ще потребує розвитку. Якщо більшість митців спершу освоювали своє, а потім чуже, Наталені Королеві судилось пройти зворотній шлях – від Франції та Іспанії через Росію та орієнталістику аж до України, яка, зрештою і стала духовною батьківщиною видатної жінки. На відміну від інших, їй майстерно вдалося синтезувати істотні впливи кількох європейських культур та продуктивно їх об'єднати у власній творчості, не позбавивши її при цьому питомо українських рис. Наталена Королева своїми творами привнесла в нашу літературу новий елемент «європейськості», інтелектуальності та філософської глибини.

Прозу Н. Королевої розглядають у кількох тематичних напрямках: твори з історії античності, України, Європи та Азії, твори християнської тематики та автобіографічні твори. Авторка акумулювала риси західноєвропейської історичної романістики, перенесла їх на український ґрунт, інтелектуалізувавши їх. У своїй творчості авторка зверталася до кількох прозових жанрів. Мала проза письменниці представлена насамперед новелами та оповіданнями.

Важливу роль у її творчості відіграє історичне повістування, яке здійснюється у двох різновидах – повість-життєпис та повість-подорож чи їх

синтез. Наталена Королева приділила велику увагу написанню автобіографії – певні відомості з її життя знаходимо у таких творах, як «Золоте серце» (1930-ті, ненадрукована), «Без коріння» (1936), «Предок» (1937), «Стежками і шляхами життя» (1958, опублікована 2019 р.). Від імені різних героїнь авторка описує своє нелегке життя в умовах постійної еміграції та невідомості, порушує вічне протистояння свій-чужий, проблему самотності, проблему адаптації дитини, дівчини, а згодом жінки до різних середовищ, культур, націй. Ці повісті дають нам цінні відомості, пов'язані із життям письменниці, водночас ще більше ускладнюючи і без того важке питання витворення об'єктивної біографії белетристики.

Унікальною особливістю прози Н.Королевої була «екзотична» тематика. Продовжуючи традиції Лесі Українки, вона постійно зверталась до історії у своїх творах, зокрема у повісті з історії Римської імперії «Сон тіні», періоду Середньовіччя – «1313» та циклі «Легенди Старокиївські». Проте найбільш значне місце у доробку белетристики займає євангельська тематика. Вплив Біблії на творчість авторки був зумовлений, по-перше, християнським вихованням, по-друге, професійними вподобаннями (інтересом до історії та археології). Біблія для неї – джерело високої духовності, а також прагнення до духовних ідеалів – ключ до гармонії і щастя. Цитати, алюзії та ремінісценції євангельських текстів необхідні були їй також для реалістичного відображення часів Середньовіччя та християнської спрямованості того часу. Традиційні біблійні персонажі, до яких звертаються митці кожної історичної доби доповнюються новими рисами, видозмінюються, по-різному інтерпретуються. Специфікою християнської тематики Н. Королевої є те, що вона не переповідає сюжети євангельських оповідей, а подає власне бачення зображуваних подій, розширює та розвиває їх сюжети. Примітною деталлю є і те, що белетристика вдало поєднує ті сюжети та образи, які в новозавітніх прототекстах абсолютно не зв'язані, існують

відокремлено одні від одних. Гідне подиву, наскільки органічно сплітаються ці оповіді, створюючи цілком нероздільну єдність, цілісний твір.

Найдовершенішим твором Наталени Королевої цілком справедливо вважають роман «*Quid est veritas?* (Що є істина?)», у якому вона подала власну інтерпретацію подій, що дуже повпливали на світову історію. Ці події пов'язані зі смертю та воскресінням Ісуса Христа та діяльністю таких осіб, як прокуратор Понтій Пилат, Марія Магдалина, Йосиф Ариматейський, Кайяфа та ін. Новаторською є інтерпретація Наталеною Королевою суперечливих біблійних образів. Так, на відміну від загальноприйнятої думки щодо ролі і статусу Понтія Пилата (надзвичайно жорстокий та цинічний прокуратор, який не зважав на будь-які моральні приписи чи традиції), письменниця вибудовує образ Пилата справедливого (що одразу ж викликає у читача певний дисонанс та протиріччя, і це цілком обґрунтовано), людини принципової, яка все життя жила по совісті, шукаючи істини. Ці ідеї авторка вкладає у слова, роздуми кількох героїв, щоби надати більшої достовірності своїм поглядам. Так, з думок дружини Понтія, Прокули Юстиції, розуміємо, що його життєва дорога була невідхильно прямою, із незламним звичаєм – ставити вище за все чистоту, відверту правду та іти за нею. Загалом, авторка у самому творі 15 разів іменує його справедливим. І хоча наприкінці свого життя він десь оступився, зрадив своїм принципам, засудивши безневинного Христа, знаючи, що Його видали через заздрощі, Н. Королева дає йому другий шанс – переосмислити свої вчинки та стати на правильний шлях. Також відходить від традиційних уявлень письменниця, інтерпретуючи образ Марії Магдалини. Героїня, позбавлена загальноприйнятого клейма гріховності, зазнає модернізації та ідеалізації. Жінка, для якої не чужий розкішний спосіб життя, поступово еволюціонує в особистість, якій духовні цінності важливіші за матеріальні.

Компаративний аналіз текстів чотирьох Євангелій та відповідних сюжетів новел збірки «Во дні они» засвідчив неабияку майстерність

Н. Королевої, яка зображує біблійні постаті та епізоди в щоденному житті та побуті простолюду, чим наближає їх до розуміння сучасниками. Вона по-новому відкриває давні істини, які були актуальними не лише в часи раннього християнства, а особливо зараз. Авторка намагається донести читачеві те, що є кращий світ, повний добра, емпатії та розуміння, світ до якого потрібно прагнути. У ненав'язливій формі Н. Королева пропагує вічні моральні цінності.

Таким чином, найбільшою заслугою Наталени Королевої є звернення до тих тем, які або залишались поза увагою митців або були заборонені тогочасною владою чи цензурою. Біблійна тематика в атеїстичному радянському світі була табуйована, проте, перебуваючи в еміграції, авторка таки змогла подати модерні бачення цієї проблеми. Події з античного і європейського світів, теж розроблені досить детально. Письменниця оновила прозові жанри української літератури, зокрема жанр історичної повісті одержав риси класичної віртуозності, літературна легенда – розкутості, поєднання античного, скіфського і давньоруського світів з біблійним. Мова творів має новий європейський струмінь – лексика, фразеологія, точність образів і висловлень, складні синтаксичні конструкції відрізняють тексти письменниці від питомих українських. Своєю творчістю Наталена Королева поєднала східну і західну культуру, романський, арабський, греко-римський, візантійський та слов'янський стилі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антофійчук В. І. Євангельський контекст у творчості Наталени Королевої. *Слово і час*. 2000. № 8. С. 36–44.
2. Бабишкін О. Несподіване щасливе знайомство: Листи, нотатки, спогади Н. Королевої. *Всесвіт*. 1993. № 2. С. 176–184.
3. Баган О. Неоромантизм. Неокатолицизм. Неоконсерватизм: Творчість Наталени Королеви в ідейно-естетичному контексті доби. *Наталена Королева. Без коріння. Во дні они. Quid est veritas? Повість, роман, новели, оповідання, спогади*. Дрогобич: Відродження, 2007. С. 665–669.
4. Баркли У. Коментарии на Евангелие от Матфея, глава 27. URL: <https://bible.by/barclay/40/27/> (Дата звернення 08.09.2020).
5. Бестерук С. Белетризована проекція життя у повісті Наталени Королевої «Шляхами і стежками життя». *Науковий Вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса, 2016. Вип. 24. Т. 1. С. 46–48.
6. Биковський Л. Наталена Королева (життя і творчість за час від 1944 до 1960 року): доповідь на засіданні Денверської групи УВАН (США) 16 вересня 1961 року. *Визвольний шлях*. 1962. Річник 9 (15). Кн. 197 (171). Січень. С. 65–71.
7. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / пер. І. Огієнка. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2014. 1229 с.
8. Біблія як інтертекст світової літератури: кол. монографія / ред. С. Д. Абрамович: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. 478 с.
9. Бондарєв О. Старі міфи про головне. URL: <https://magazine.nv.ua/ukr/journal/3160-journal-no-21/stari-mifi-pro-holovne.html> (Дата звернення 06.09.2020).

10. Буслаєва О. Архетип любові у творчості Наталени Королевої (тріада Маріам – Кай – Руфіла, «Quid est veritas?»). *Мова і культура*. 2003. Вип. 6. Т. 6. С. 53–61.

11. Буслаєва О. Рецепція античного образу Музи в творчості Лесі України і Наталени Королевої в контексті модерної доби: типологічний аспект. *Леся Українка і сучасність*. Зб. наук. пр. Луцьк: Вежа, 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 453–466.

12. Буслаєва О. Трансформація античних мотивів і образів у творчості Н. Королевої: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Дніпропетровський національний ун-т. Дніпропетровськ, 2005. 19 с.

13. Бучинський Д. На шляхах і стежках життя Наталени Королевої. Мюнхен-Мадрид, 1958. 143 с.

14. Васильців Я. Б. Іспансько-українська письменниця Наталена Королева (огляд літературознавчих досліджень про письменницю). *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Філологічні науки*. Миколаїв, 2013. Вип. 4. С. 31–37.

15. Васьків М. С. До проблеми вивчення біографії Наталени Королевої та її творчої самоінтерпретації. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: Серія історична та філологічна*. Кам'янець-Подільський: КПДУ, редакційно-видавничий відділ, 2006. Вип. III. С. 200–204.

16. Венгринюк Х. Проблема адаптації до середовища як модель творчої реалізації: варіант Наталени Королевої. *Мандрівець*: всеукр. наук. журн. 2014. С. 48–52.

17. Венгринюк Х. Рівні маргінального в прозі Наталени Королевої: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2014. 24 с.

18. Винничук Ю. Інакший світ. Дівчата райської яблуні URL: https://issuu.com/irynakurylo/docs/kolo_5_2013_all/63 (Дата звернення 15.11.19).

19. Гірняк М. «Quid est veritas?» Наталени Королевої: комунікативні стратегії та прагматика тексту. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 70. С. 114–131.
20. Голубовська І. Виплекані Мрією і Любов'ю: «Легенди старокиївські» Наталени Королевої – тематична своєрідність. *Слово і час*. 2002. № 11. С. 41–44.
21. Голубовська І. В. Драма героя без моралі в історичній повісті «1313» Наталени Королевої. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка*. 2003. Вип. 11. С. 157–160.
22. Голубовська І. В. Естетичні функції наскрізних образів у повісті Наталени Королевої «Quid est veritas?». *Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка*. 2004. Вип. 16. С. 42–43.
23. Голубовська І. В. Історія «самітньої мандрівниці» (автобіографічна повість Наталени Королевої «Шляхами і стежками життя»). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2004. Вип. 14. С. 242–245
24. Голубовська І. В. Невмирущий заклик до живих: художнє осмислення ранньохристиянської епохи у прозі Наталени Королевої. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. Вип. 26. С. 200–203.
25. Голубовська І. В. Повість Наталени Королевої «Сон тіні» як самобутнє явище української історичної прози 30-х років ХХ ст. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 1999. Вип. 4. С. 74–76.
26. Голубовська І. Письменниця про себе: «Автобіографія» Наталени Королевої. *Вісник Житомирського педагогічного університету*. 2002. Вип. 9. С. 98–101.
27. Голубовська І. В. Творчість Наталени Королевої в контексті розвитку української літератури першої половини ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2003. 20 с

28. Голубовська І. Традиції Лесі Українки у творчості Наталени Королевої. *Вісник Житомирського педагогічного університету*. 2001. Вип. 7. С. 33–34.
29. Голубовська І. Художня трансформація християнських мотивів у прозі Наталени Королевої (на матеріалі збірки «Во дні они»). *Вісник Житомирського педагогічного інституту*. 1998. Вип. 2. С. 110–112.
30. Горанська Т., Омеко Д. Євангельські образи і мотиви у повісті Н. Королевої «Що є істина?». *Гончарівські читання*. Зб. наук. праць. Одеса, 2015. С. 103–105.
31. Деревенский Б. Г. Окологевангельские артефакты URL: http://yakov.works/libr_min/05_d/er/evensky_02.htm (Дата звернення 27. 07. 2020)
32. Дунай П. Євангельська інтертекстуальність короткої прози Наталени Королевої (оповідання «На морі Галілейським»). *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 17. С. 186–190.
33. Живка З. Доля захоплива, ніби роман. *Слово Просвіти*. 2006. Ч. 33. С. 10.
34. Жищенко Н. Королева з роду упирів (екзотична українська письменниця Наталена Королева). *Друг читача*. 2009. № 4. С. 5.
35. Завадович Р. Передмова редактора до першого видання «Quid est veritas?». *Всесвіт*. 1996. № 2. С. 4–7.
36. Завадович Р. Скрізь «чужа» і скрізь «своя». Пам'яті Наталени Королевої. *Овид*. Буенос-Айрес, 1966. Ч. 3 (липень-вересень). С. 6–12.
37. Зілинський О. На далеких шляхах історії. *Королева Н. Сон міні*. Bratislava: Slovenske pedagogicke nakladatelstvo, 1966. С. 280–296.
38. Ісаїв П. Чи справді повість «буцім-то релігійна». *Дзвони*. 1936. Ч. 1. С. 69–71.
39. Кіцера О. Королева історичної прози. *Музи з лікарським саквоюжем*. Львів, 2011. С. 99–108.
40. Ковалів Ю. Наталена Королева. Літературні силуети. *Слово і час*. 2019. № 2. С. 69–73.

41. Козіцький П. Наталена Королева *Мета*. 1937. № 6. С. 5–12.
42. Комарніцька Л. М. Аксіологічні аспекти мотиву провини в літературно-художніх творах новітньої доби про Понтія Пілата. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип 46. С. 20–25.
43. Комарніцька Л. М. Поетикальні особливості сюжету про Понтія Пілата в українській літературі кінця XIX першої половини XX століття в контексті європейської культурної традиції. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. № 3. С. 109–111.
44. Копач О. Наталена Королева. Вінніпег: УВАН. 1962. 36 с.
45. Королева Наталена. Автобіографія. *Наталена Королева. Без коріння. Життєпис сучасниці*. Торонто, 1968. 224 с.
46. Королева Н. Без коріння. Во дні они. *Quid est veritas?: повість, роман, новели, оповідання, спогади*. Дрогобич: Відродження, 2007. 668 с.
47. Королева Н. Бібліографічний покажчик / уклад.: К. Костишина; наук. ред. О. Мишанич; автор передм. В. Передерій. Львів: видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 108 с.
48. Королева Наталена: життя і творчість у документах та матеріалах (до 120-річчя з дня народження): Збірка документів / уклад. І. Тюрменко. Київ: НАУ, 2008. 88 с.
49. Королева Н. Моя літературна праця. *Віра й культура*. 1958. Ч. 5 (53). С. 16.
50. Королева Н. Предок: іст. повісті; Легенди старокиївські. Київ: Дніпро, 1991. 670 с.
51. Королева Н. Твори. Клівленд, Огайо: Укр. лікар. т-во Півн. Америки, 1968. 292 с.
52. Королева Н. Хрест (Життєпис сучасниці). *Пробоем*. Прага. 1943. № 5. С. 262–360.

53. Королева Н. Хрест (Життєпис сучасниці). *Пробоем*. Прага. 1943. № 6. С. 325–339.
54. Королева Н. Хрест (Життєпис сучасниці). *Пробоем*. Прага. 1943. № 7–8. С. 423–438
55. Королева Н. Хрест (Життєпис сучасниці). *Пробоем*. Прага. 1943. № 9. С. 486–498.
56. Королева Н. Хрест (Життєпис сучасниці). *Пробоем*. Прага. 1943. № 11–12. С. 612–631.
57. Королева Н. Шляхами і стежками життя. Фоліо. 2019. 444 с.
58. Королева Н. *Quid est veritas?*: історична повість / передм. Р. Завадовича. Чикаго: Вид-во Миколи Денисюка, 1961. 452 с.
59. Королів-Старий В. Згадки про мою смерть. *Спомини*. Торонто. 1961. С. 138–152.
60. Костельник Г. Рецензія на книгу: *Королева Н. Інакший світ: Екзотичні оповідання*. Львів, 1936. С. 181.
61. Лев В. Наталена Королева: до сторіччя з дня її народження. *Богословія*. Рим: Українське Богословське Наукове Товариство, 1990. Т. 54. С. 173.
62. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. Т. 2, 624 с.
63. Мельникова Ю. Естетично-художні функції описів у романі Н.Королевої «*Quid est veritas?*». *Українська мова та література*. 2012. № 6. С. 20–25.
64. Мельнікова Ю. О. Інтерпретація історії в романі Н. Королеви «*Quid est Veritas?*» («Що є Істина?»). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Філологічні науки. Бердянськ, 2014. Вип. 1. С. 68–74.
65. Мельнікова Ю.О. Романічна проблематика християнського міфу у «*Quid est Veritas?*» («Що є істина?») Наталени Королеви: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2007. 20 с.

66. Мишанич О. Дивосвіти Наталени Королевої. *Королева Н. Предок: іст. повісті; Легенда старокиївські*. Київ: Дніпро, 1991. С. 633–653.
67. Мишанич О. Мрія і любов Наталени Королевої. *Україна: наука і культура*. Київ: Академія наук УРСР, 1990. Вип. 24. С. 312–319.
68. М'яловський Г. Смерть і похорон Наталени Королевої. *Визвольний шлях*. 1967. № 1. С. 92–98.
69. Набитович І. Художній всесвіт на палімпсестах минулого (Літературні обрії Наталени Королевої). *Королева Н. Без коріння. Во дни они. Quid est Veritas?* / ред. О. Баган. Дрогобич: Відродження, 2007. С. 3–38.
70. Набитович І. Наталена Королева: письменниця, що відкрила «інакший світ». *Літературна Україна*. 2013. № 32. С. 7.
71. Наталена Королева – найекзотичніша постать в українській літературі: біографічна довідка (до 130-річчя від дня народження Н. А. Королевої, української письменниці) / укл. Л. Гріщенко. Черкаси: «РОМЦ БКР», 2018. 16 с.
72. Остащук І. Релігійно-філософський дискурс у романах Наталени Королевої: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2004. 20 с.
73. Поліщук Я. Археологія в белетристиці (Наталена Королева). Харків, 2008. С. 89–135.
74. Поліщук Я. Поетика легендарного (про роман «Quid est veritas?») Наталени Королевої). *Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі: До 125-річчя від дня народження письменниці*. Збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Фірма Планер», 2014. Вип. 3. С. 203–214.
75. Поліщук Я. Поліфункціональність міфу в поетиці модернізму. *Слово і час*. 2001. № 2. С. 35–45.
76. Поліщук Я. Роман як християнська легенда («Quid est veritas?») Наталени Королевої). *Слово і час*. 2010. № 10. С. 11–17.

77. Писарев Д. Последние дни земной жизни Господа нашего Иисуса Христа, изображённое по сказанию всех четырёх евангелистов. Санкт-Петербург, 1872. 275 с.

78. Росоха С. Передмова до книги Наталени Королевої «Легенди старокиївські». *Пробосм*. Прага. 1943. Ч. II. С. 4–12.

79. Смушак Т. Концепт самотності та відчуження в українській та французькій літературі першої половини ХХ століття (на матеріалі автобіографічної повісті Наталени Королевої «Без коріння» та роману Ірен Немировської «Вино самотності»: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05 / Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2017. 20 с.

80. Сорока Н. Іспанська культура крізь призму творчості Наталени Королевої. *Всесвіт*. 1999. № 9–10. С. 154–161.

81. Струтинська М. Наталена Королева. Спроба характеристики. *Мета*. 1934. № 3. С. 4–6.

82. Томоруг О. Історичні передумови формування літературного образу Марії Магдалини та їх відображення в сучасній євангельській прозі. *Питання літературознавства: наук. зб.* 2011. Вип. 82. С. 282–288

83. Турган О. Д. Українська література кінця ХІХ – початку ХХ століття і античність. Київ, 1995. 174 с.

84. Тюрменко І. Наталена Королева: стан і перспективи дослідження життя та творчості. *Український історичний журнал*. 2010. № 3. С. 204–212.

85. Тюрменко І. Наталена Королева та її сучасники: Іван Огієнко, Олександр Кошиць, Василь Королів Старий. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: наук. зб. Кам'янець-Подільський*, 2006. Вип. III. С. 181–193.

86. Усачова К. Агіографічні та епічні інтертексти в прозі Наталени Королеви: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008. 16 с.

87. Усачова С. Світ легенд Наталени Королевої. *Дивослово*. 2012. № 6. С. 42–50.
88. Усачова С. Цикл «Легенди старокиївські» у творчому доробку Наталени Королевої. *Слово і час*. 2010. С. 18–23.
89. Фірман О. Я. Жанрово-стильові особливості прози Наталени Королевої: дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. філол.наук (доктора філософії): 10.01.01 «Українська література» (014.01 Українська мова і література) / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2018. 216 с.
90. Фірман О. Інтертекстуальна парадигма новелістики Наталени Королевої. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Філологія*. Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2017. Вип. 76. С. 281–286.
91. Федорів Р. Королева, що ходить в інші світи. *Жовтень*. 1988. № 7. С. 52–56.
92. Фрай Н. Великий код: Біблія і література / перекл. І. Старовойт. Львів: Літопис, 2010. 362 с.
93. Франс А. Прокуратор Іудеї. Твори: в 5 т. Київ: Дніпро, 1977. Т. 3. С. 74.
94. Червінська О. Рецептивна поетика. Історико-методологічні та теоретичні засади: навч. посібник. Чернівці: Рута, 2001. 56 с.
95. Шпиталь А. Палестина, Іудея, Святе Письмо й українська історична проза (Н. Королева). *Слово і час*. 1999. № 12. С. 26–30.
96. Шевчук В. Загадковий і мінливий світ Наталени Королевої. *Шевчук В. Дорога в тисячу років*. Київ, 1990. С. 378–385.